

הלכות קריאת שמע סימן סח

סח שלא להפסיק בפיוטין, ובו סעיף אחד :

א יש מקומות שפסיקים בקריאת שמע לומר פיוטים, ונהגו למנע מלאמרו משום דהוי הפסק: הגה ויש אומרים (א) דאין אסור בדבר (הרא"ש ס"פ אין עומדין והרשב"א והטור) וכן נוהגין בכל המקומות לאמרו, והמקל ואינו אומרו לא הפסיד. ומכל מקום לא יצטק בשום דבר אפלו בדברי-תורה אסור להפסיק ולצטק (ב) כל זמן שהצבור אומר פיוטים, וכל-שכן שאסור לדבר שום שיחה בטלה. ומכל מקום מי שלומד על-ידי הרהור, שרואה בספר ומתהרהר, לית בה אסורא, דהרהור לאו כדבור (ו) [ב] דמי, אלא (ג) שמתוך כך יבואו לדבר ויבואו לידי הפסק, ועל-כן (ד) אין לאדם לפרש עצמו (ז) [ג] (ה) מהצבור במקום שנהגו לאמרו ויאמר אותם (ו) עמהם. ועין לקמן סימן צ סעיף י (מהרי"ל וד"מ):

א תשובת הרמ"ה
ו"מ בפרק א
מחלוקת קריאת שמע
והטור בשם אביו
הרא"ש

באר היטב

(א) דמי. עבתי. ועין פ"ח שמתיר שלא לומר ולקמן או על-ידי הרהור. ובר"מ כתב דכפיוט תקליר וכיצא אין לעשות כן, אך בפיוטים מאחרונים המפורשים, החושף עצמו ויפתרה ד"ת אריך למעבר הכי: [ב] מהצבור. עבתי. וכשיצ קמב שראה ביושלים תוביב ספר הפנות מכת"ו מהר"ש ויטל כן מהר"ח וליהי שקמב על דברי אביו שקמב מורי לא היה אסור כ"י. וי"ל: אסור שמואל א"ע שקמב זה אבא קארי ויל ראינוי כשהיה ש"ץ בקהל בנימי נראים היה אסור כל הדינים וכל הפיוטים עכ"ל. וישמע חכם וסמנו יתח חכמה וטוסר השכל עכ"ל וי"ל סי' פו קמב שאם הוצו ענין התורה קדם המבואר בקנה עליו מטר והוא מנהג פשוט השי"ע שפנה שם דברים שיש בהם משום יתרא ושאין בהם ע"ש. ועין בשו"ת מהר"י בן מאנ"ש ש"ס סי' פו קמב שאם הוצו ענין התורה קדם המבואר בקנה עליו מטר והוא מנהג פשוט לבל העולם וכן דעת הרב ז"ל בזה (יר"ל רבנו ה"ר"ף) עכ"ל. ובר"מ סי' ק"ב קמב בזה מדברי הרמב"ם בחשו"ת המבואר פ"ה ד"ה סי' סד וסי' קמב שאסור בקריאת ק"ש ע"ש. ובמה שקמב התוס' שריא הקליר הוא רב"ש, עין בעמ"ס ובוכרז"ל וסי' יג יד ובשו"ת נ"ב מהדורא נתנא שהארכיז הרבה פנה, ובמב"ח הביא משבת ר"ח המפורסמת בש"ל בכת"י וכתב שהיא עסקה וחקקה, ויש הרגיש מהר"י בנתיקן פנות פסות ועוד פיוט אחות אשר לקח כספיה וכתב בשוב הדברים, ומה"ב האריך ובסוף דבריו קמב אמר חזו כהה נפיש חילתו דבחקמתם ערפונו מביא, ורבנו הארי"ל ז"ל גלה שהפיוטין היה בזה ניצוץ מנשמה ריא ב"ש כמ"ש מריק ובג"י ונתיקן ע"ש:

שערי תשובה

(ב) דמי. עבתי. ועין פ"ח שמתיר שלא לומר ולקמן או על-ידי הרהור. ובר"מ כתב דכפיוט תקליר וכיצא אין לעשות כן, אך בפיוטים מאחרונים המפורשים, החושף עצמו ויפתרה ד"ת אריך למעבר הכי: [ב] מהצבור. עבתי. וכשיצ קמב שראה ביושלים תוביב ספר הפנות מכת"ו מהר"ש ויטל כן מהר"ח וליהי שקמב על דברי אביו שקמב מורי לא היה אסור כ"י. וי"ל: אסור שמואל א"ע שקמב זה אבא קארי ויל ראינוי כשהיה ש"ץ בקהל בנימי נראים היה אסור כל הדינים וכל הפיוטים עכ"ל. וישמע חכם וסמנו יתח חכמה וטוסר השכל עכ"ל וי"ל סי' פו קמב שאם הוצו ענין התורה קדם המבואר בקנה עליו מטר והוא מנהג פשוט השי"ע שפנה שם דברים שיש בהם משום יתרא ושאין בהם ע"ש. ועין בשו"ת מהר"י בן מאנ"ש ש"ס סי' פו קמב שאם הוצו ענין התורה קדם המבואר בקנה עליו מטר והוא מנהג פשוט לבל העולם וכן דעת הרב ז"ל בזה (יר"ל רבנו ה"ר"ף) עכ"ל. ובר"מ סי' ק"ב קמב בזה מדברי הרמב"ם בחשו"ת המבואר פ"ה ד"ה סי' סד וסי' קמב שאסור בקריאת ק"ש ע"ש. ובמה שקמב התוס' שריא הקליר הוא רב"ש, עין בעמ"ס ובוכרז"ל וסי' יג יד ובשו"ת נ"ב מהדורא נתנא שהארכיז הרבה פנה, ובמב"ח הביא משבת ר"ח המפורסמת בש"ל בכת"י וכתב שהיא עסקה וחקקה, ויש הרגיש מהר"י בנתיקן פנות פסות ועוד פיוט אחות אשר לקח כספיה וכתב בשוב הדברים, ומה"ב האריך ובסוף דבריו קמב אמר חזו כהה נפיש חילתו דבחקמתם ערפונו מביא, ורבנו הארי"ל ז"ל גלה שהפיוטין היה בזה ניצוץ מנשמה ריא ב"ש כמ"ש מריק ובג"י ונתיקן ע"ש:

משנה ברורה

מה"ר חיים ויטל על אביו, ששכנהה שליח-צבור בקהל בנימי נוראים היה אומר כל הדינים וכל הפיוטים, וישמע חכם וממנו יתח חכמה ומוסר השכל שלא לשנות המנהגים. ובש"ל האריך בשם אגונים ששמעוה לומר פיוטים, וכשפ"ט רבי אלעזר ״יחיות אשר הזה מרבעות לבשא״ וכ"ו להטה אש סביבותיו, עין שם. אמנם המנהגים שנהגו בשרשי התפלה, לכלי עלמא אין לשנות כל אחד ממנהג מקומו, כגון (1) מנשא אשכנו לספרד או להפ"ק וכל כהא נוגא, כי שונים-עשר שצרים בשמים נגד שנים-עשר שכתים, וכל שכט יש לו שער ומנהג לכו. ולענין דינא, האשכנזים המתפללים עם הספרדים או להפ"ק, יצאו י"ד חובת תפלה². וכל זה רק במנהגים שנהגו בשרשי תפלה, אבל מה שנוהג בגמרא או בדברי הפוסקים שלמדו מהגמרא הוא שונה לכל, ואין רשות לשום אדם לנהג במנהגו: (ה) מהצבור. עין בגמ' אברהם, דבפסח שהתנגים מאריכים הרבה בנגונים, טוב יותר לומר הפיוט קדם שמתחיל בבכ"מ ״וצר אור״, דברב הוי הפיוט שלא מעין התורה, ויהיה חשוב הפסק כשישקה כדי לגמור פלה³; ולכתחלה ראוי לחש לזה וכדלעיל בסימן סה במשנה ברורה, עין שם. ואם שכח לומר הפיוט עד שגמר התורה, אסור לאמרו, דלא עדיף מ"על הנסים״ בחנכה ופורים: (1) עמהם⁴. ואם מתפלל ביחוד, לא יאמר שום פיוט באמצע בקרה [אחרונים]. דרך אנכ ראיית להזכיר כן מה שהרבה מהמנהגים טועים בראש-השנה יו"ט-כפפור, בשעה שמנגן חזון בתחלת בכ"מ ״וצר אור״ הפיוט של ״אורות מאפל אמר ונהי״, אחר-כך מתחילין ההמון מיד ״מלך״ או ״סלח נא״ ואינם מתחילים התורה מראש, וראוי להתירם על זה:

שער הציון

(ב) רש"א³: (3) פריימג'ים בסימן סד: (ג) רמב"ם ע"ש: (ד) פשוט, דהלא הוא משמע הפסק כמו שקמב בדרכי-משה: (ה) עין בדרכי-משה: (1) מגן-אברהם ושערי-תשובה ע"ש: (1) פריימג'ים:

א (א) דאין אסור. שנה שאמרו [בבכרות י"א] "מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר, לקצר אינו רשאי להאריך", לא אמרו (ב) אלא בבכרות ארכות שפותחות בבכרוך וחותרות בבכרוך, אינו רשאי לקצר שלא לפתח או שלא לחתם, וכן להפך, קצרות אין רשאי להאריך, ודל-ידי-יזה משנה מוטבע ששבעו חקמים בבכרות, אבל שאר גסח התורה לא נתנו בה שבעו שראמר כך וכן מלות דוקא¹, דאס-כן היה להם לתקן גסח כל בקרה במלות מנויות ולהשמיענו כל בקרה ובכרה בנסחתה, וזה לא מצינו. כתב הרמב"ם פרק א מקריאת שמע: כללו של דבר: כל המשנה מוטבע ששבעו חקמים בבכרות מרי זה טועה, וחוזר ומברך כמטבע. וכתב הפוסק משנה פרק א מבכרות: דוקא אם פתח בבכרה במקום שלא תקנו לפתח או חתם במקום שאמרו שלא לחתם, או (3) שחסר מבכרות הארכות התחלת התורה שמתחלת בשם ומלכות, או שלא סיס בשם, אבל אם שנה בנסח התורה ולא אמר אותו לשון ממש אלא שאמר בנסח אחר בענין התורה, אפלו חסר כמה תבות יצא בדיעבד, (ג) הואיל והיה בה ארכה ומלכות וענין התורה²; לכו התבות שפרטו חקמים שהם מעכבות, כגון שלא הזכיר ברית וחורה בבכרת-המזון ו"משיב רוח" וכל ביצא כזה; והובא כל זה בגמ' אברהם סימן סד ובסימן קפז. ובבאור הג"א כתב דהרמב"ם פרק א מבכרות חזר בו מזה וסובר דאפלו בבכרה ארכה אם לא גמר סוף התורה כדנה, מפל מקום בדיעבד יצא, וכדעה הראשונה המובא בסימן קפז סעיף א³, עין שם: (ב) כל זמן שהצבור. הוא הדין (ד) אפלו אם כבר גמר הוא והצבור הפיוטים והתורה והוא עומד בין פרק לפרק, גס-כן אסור להפסיק: (ג) שמתוך כך. רוצה לומר, (ה) כשיצאו ההמון שהוא מסתפל בספר יבואו גס-כן לדבר, אבל הרהור בעלמא בדברי-תורה אפשר דיש להקל⁴, ועין בפ"י חדש: אמנם בשעה שהתחזן אומר קדיש אסור להרהר⁵, שצריך הרבה לכוון בענינת הקדיש: (ד) אין לאדם. ומוזנו הרב חיים ויטל כתב בשם (1) הארי"ל, שלא היה אומר פיוטים ופזמונים אלא מה שפרדו הראשונים כגון הקלירי, שנהגו על דרך התאמת, וכן לא היה אומר "גדול". ומכל מקום העיד בנו של

(ב) רש"א³: (3) פריימג'ים בסימן סד: (ג) רמב"ם ע"ש: (ד) פשוט, דהלא הוא משמע הפסק כמו שקמב בדרכי-משה: (ה) עין בדרכי-משה: (1) מגן-אברהם ושערי-תשובה ע"ש: (1) פריימג'ים:

הלכות קריאת שמע סימן סח

ביאורים ומוספים

סימן סח

שלא להפסיק בפיוטי

[משנ"ב ס"ק א]

אכל שאר גסח הקרבה לא נתנו בו חכמים שעור שיאמר קף וקף מלות דוקא⁽¹⁾ וכו', הואיל ונהיה בה אזהרה ומלכות וענין הקרבה⁽²⁾ וכו', וכדפעה הראשונה המוקא בסימן קפו סעיף א⁽³⁾.

1) וכל זה בדיעבד כמו שכתב בהמשך דבריו, אך לכתחילה כתב לקמן (סי' קפו ס"ק ד) שאין לשנות כלל מנוסח הברכה שתיקנו לנו חכמים.

2) ומטעם זה כתב בשו"ת אבן ישראל (ח"ט בהגהות על המשנ"ב), שאם לא אמר באתה חונן את המילים 'חננו מאתך דעה בינה והשכל' שלא יצא, כיון שהחסיר את עיקר הברכה.

אמנם, בביה"ל לעיל (סי' נט ס"ב סוף ד"ה וזכר ודי"ה ולא אמר) כתב שדעת הגר"א כדעת הרשב"א והרמב"ן שהכל תלוי בחתימת הברכה, ואף בברכה ארוכה שפותחת בברוך וגם חותמת בברוך כברכת 'יוצר אור', גם אם חיסר בה דבר שהוא מעיקר הברכה, מ"מ אם חתם את הברכה כדיון, יצא. וכן לענין תפילת שמונה עשרה, כתב בביה"ל לקמן (סי' ק"ז ס"ה ד"ה אם לא וסי' ק"ט ס"ג ד"ה אם דילג) שלדעת הגר"א גם אם חיסר בה דבר שהוא מעיקר הברכה כגון שחיסר בברכת 'תקע בשופר' את ענין קיבוץ הגלויות, מ"מ אם חתם כדיון, לדעת הגר"א הני"ל יצא ידי חובה. וראה לעיל (סי' נט שם) שכתבנו בשם הגר"ח קניבסקי שכיון שספק ברכות להקל, אם חתם כהוגן אינו חוזר.

ומי שטעה בסיום ברכת רפאנו ואמר 'רופא כל בשר ומפליא לעשות', דעת הגר"שז' אויערבך (אשי ישראל פ"ב הע' ק) שאף על פי שאמר את שאר הברכה כהוגן, מ"מ צריך לחזור לראש הברכה, משום שברכת 'רופא כל בשר' היא ברכה כללית, מה שאין כן ברכת 'רופא חולי עמו ישראל' שלא נתקנה אלא לחולי ישראל בלבד. ומ"מ אם תיקן את עצמו תוך כדי דיבור ואמר 'רופא חולי עמו ישראל' יצא ידי חובתו, שאינו אלא כמוסיף שבח בברכה. וראה עוד מה שכתבנו בביה"ל לקמן (סי' ק"ט שם).

3) באן משמע שמסקנת דבריו שאף שלא חתם את הברכה יצא ידי חובה, אמנם, לקמן (סי' קפו ס"ק ד) סיים שהב"ח כתב שהעיקר כהודעה השניה בשו"ע שם, שאם לא חתם לא יצא, והוסיף, שגם הא"ר (שם ס"ק ב) הביא את הב"ח הני"ל, ובשעה"צ לקמן (סי' ר"ג ס"ק ב) כתב שבשו"ע (שם ס"ג) מוכח שגם החתימה מעכבת, וסיים שצריך עיון קצת. וראה מה שכתבנו לקמן סי' קפו שם.

[משנ"ב ס"ק ג]

אכל הנהו קצלקא בדיבריי תורה אפשי דיש לקבל⁽⁴⁾ וכו', אָמַנְס בְּשִׁעָה שְׁהַתְּנֵן אוֹמְרֵי קְדִישׁ אֲסוּר לְהַתְּנֵן⁽⁵⁾.

4) ואף לדעת הגר"א שצריך לברך ברכות התורה אף על הרחוק בדברי תורה, כתב בביה"ל לעיל (סי' מז ס"ד ד"ה המהרהר) שאין הכוונה שנחשב ממש כדיבור כמו שכתב בשו"ת בנין עולם (סי' ו'), שלפי זה הרחוק בדברי תורה יחשב כאן להפסק, אלא שכונת הגר"א שגם הרחוק בדברי תורה הוא מצוה, ולכן יש לברך עליו ברכות התורה.

5) וכן לענין קדושה, כתב לקמן (סי' קכ"ה ס"ק א) שאסור להרהר בדברי תורה משעה שהתחיל הש"ץ לומר 'נקדש', ודוקא בשעה שהש"ץ אומר את התיבות, ולא בשעה שמאריך בניגון. והוסיף, שמה שמוסיפים בנוסח הקדושה בשבת אינו מעיקר הקדושה, ויש

אומרים שאף 'ימלוך' וכל שכן 'לעומתם' וכו' 'ובדברי' וכו' אינם מעיקר הקדושה.

[משנ"ב ס"ק ד]

אין לשנות כל אחד ממנה מקומו, כגון מנסח אשכנזי לסקרד או להפך⁽⁶⁾ וכו', האשכנזים המתפללים עם הספרדים או להפך, יצאו ידי חובת תפילה⁽⁷⁾.

6) ולכן אשכנזי לשנות ממבטא אשכנזי למבטא ספרדי, כתבו הגר"י קניבסקי (קריינא דאגרתא ח"א סי' קלח) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' ט וחי"ד סי' מז אות ג) ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' ד) והגר"שז' אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"א סי' יב) ובדבר הלכה (אות ו) והגר"שז' אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' יב) שאסור לשנות מהמבטא שנהגו אבותיו, ויש בזה משום 'ואל תישש'. והוסיפו הגר"שז' אויערבך והגר"שז' אלישיב, שהוא הדין שכן ספרד לא ישנה למבטא אשכנזי.

ואלה שבחרו להחליף את המבטא להברה ספרדית, כתב בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' ד) שדואי שאין רוח חכמים נוחה מזה שהחליפו את המבטא שקיבלו מאבותיהם, אלא שבמקום שלא ישמעו לנו מוטב שלא לומר להם דבר, וכן כתב הגר"שז' אויערבך (הליכות שלמה שם פ"ה ארחות הלכה הע' 67) שדבר זה נעשה בלי להתיעץ ברעת תורה [וראה עוד להלן לענין שליח ציבור].

ומ"מ בן אשכנזי המתפלל בהברה ספרדית, כתב הגר"ח קניבסקי (בנים חביבים עמ' רנז) שיוצא ידי חובה, ואף אם מזכיר שם שמים בהברה זו. והוסיף (דעת נוטה עמ' רנח), שאף החו"א והגר"י קניבסקי לא אמרו שהאומר שם השם בפתח אין זו תפילה, אלא אמרו שיש להיזהר בזה. וכן הורה הגר"שז' אלישיב (ישא יוסף או"ח ח"ב סי' כה) שכן אשכנזי שהתרגל להתפלל בהברה ספרדית ומתקשה להתפלל בהברה אשכנזית, יכול להמשיך להתפלל בהברה ספרדית, אך את שם השם יאמר בהברה אשכנזית, והוסיף, ששמע מהגר"ח קניבסקי שכך הורה גם החו"א.

וכשיש צורך להקל בזה, כגון בבית ספר שאם יתפללו בו בהברה אשכנזית ישלחו ההורים את ילדיהם לחינוך חילוני, כתב הגר"י קניבסקי (שם) שמשום 'ענת לעשות לה' אפשר להקל להתפלל בהברה ספרדית. וכן כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח סי' ב) להקל בבית ספר שיש בו בנות מעדות אשכנזי וספרד, והוסיף, שמ"מ את שם השם יאמרו בהברה אשכנזית. וכן הוסיף הגר"שז' אויערבך (הליכות שלמה פ"ה שם) לעולים חדשים מרוסיה שרגילים לדבר בהברה ספרדית, שאין להטרידם להתפלל בהברה אשכנזית משום שעלול לבלבלם.

ומי שהתחנך בקטנותו להתפלל בנוסח שאינו מאבותיו, וקשה לו לחזור לנוסח המקורי, הורה הגר"י קניבסקי (תפילה כהלכתה פ"ד ס"ג) הגר"שז' אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ה דבר הלכה אות לו) והגר"שז' אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' יב) ובשו"ת אור לציון (חי"ב בסוף המבוא) שיכול להמשיך להתפלל בנוסח שבו חונך.

ובן אשכנזי הרוצה לשנות את נוסח תפילתו מנוסח ספרד [הנהוג בקהילות החסידים] לנוסח אשכנזי או להיפך, דעת החו"א (דינים והנהגות פ"ד אות מ) דעת נוטה עמ' שצב) שמונח ספרד יכול לשנות לנוסח אשכנזי, כיון שעיקר הנוסח הוא נוסח אשכנזי ואבות אבותיו הם ששינו. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' כד), ובא"ר שם שעד שהתפשטה החסידות התפללו כולם בנוסח אשכנזי, ואם כן מי שמשנה לנוסח אשכנזי לא נחשב ששינה, שאדרבה אבותיו הם ששינו לנוסח ספרד, והוא חוזר להתפלל כמו **המשך בעמוד הבא**

הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע סִיּוֹן סח

ביאורים ומוספים המשך

לומר כמנהגו, כיון שכל התוספת שיש בה הבדל בין הנוסחאות אינה מעיקר הקדושה אלא תוספת פיוטים, ובפרט פתיחת הקדושה שמעיקר הדין רק השי"ן אומרה ולא הציבור. וראה עוד מה שכתבנו לקמן סי' קכה ס"ק א. והוסיף הגר"ש אויערבך (שם סכ"ב) שאף שלעצמו מתפלל כנוסח שלו, אך את ילדיו יחנך להתפלל כנוסח של בית הכנסת.

אמנם לענין שליח ציבור שרגיל להתפלל בנוסח אחר מהציבור, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' לא אות ג) וכן הורו הגר"ש אלישיב (שבות יצחק שם עמ' רמה), והגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ו עמ' כג) שבתפילת לחש יכול להתפלל כפי הנוסח שרגיל בו, אך בחזרת השי"ן יתפלל כנוסח הציבור. והוסיף הגר"ש וואזנר (שם), שכל זה בתנאי שמכיר ויודע שלא יטעה בתפילתו, וכן הורה הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם סי"ט ובדבר הלכה אות לא), והוסיף שבעת תפילתו בלחש מתוך הסידור יתן ליבו לכל השינויים שיש ביניהם, וכן הובאה עדות מהחפץ חיים (דרך שיחה ח"א עמ' תקלג), שבתפילתו בלחש יכול להתפלל כפי הנוסח שרגיל בו. מאידך, בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ב סי' כט וח"ד סי' לג) כתב שאף בתפילת לחש עליו להתפלל כנוסח הציבור, כיון שתפילתו בלחש היא כדי לסדר את תפילתו שלא יטעה, ואם יתפלל בלחש בנוסח אחר, הרי אדרבה כשיתפלל לאחר מכן בקול יערב את שתי הנוסחאות יחד. וראה מה שכתבנו לקמן סי' ק ס"ק א.

ולענין שליח ציבור המתפלל בבית כנסת שמתפללים בו בהברה השונה מזו שהוא מתפלל בה, הורה הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם סי"ב ודבר הלכה אות לד וארחות הלכה הע' 67) שעליו להתפלל כהברת המקום בו הוא מתפלל, אולם אם משער שלא יוכל לזקוק בדבר ויערב שתי הברות, מוטב שיתפלל כהברה שבה הוא רגיל. והוסיף, שאם מתפלל בבית כנסת של אשכנזים המתפללים בהברה ספרדית, אין השי"ן צריך להתפלל בהברה זו, כיון שהברה זו לאשכנזים נעשתה בלי להתייעץ בדעת תורה. ודעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף א"ח ח"ב סי' כא) שאם הציבור מתפללים שם בהברה שקיבלו מאבותיהם שעשו כדן, עליו להתפלל כהברת הציבור, אך כיון שאין מעמידים שי"ן שאינו יודע לחתוך את האותיות, לכתחילה לא יהיה שי"ן, והוסיף שאפשר לתת לו להתפלל בהברה שונה מהציבור מאשרי ובא לציון או בתפילת ערבית שאין בה חזרת השי"ן, כיון שעיקר הקפידא היא בחזרת השי"ן. מאידך, בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ז תשובה לח) כתב שעליו להתפלל בהברה שלו, ולכן מוטב שלא יהיה שי"ן במקום שמתפללים בהברה השונה משלו, אלא אם כן יש לו חיוב להיות שליח ציבור. והגר"ש קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' ג) הורה שיכול בן ספרד לשמש כשי"ן לציבור של בני אשכנז, ויכול להתפלל או בהברה אשכנזית או ספרדית.

ואיש ואשתו שיש שינויים ביניהם בנוסח התפילה שקיבלו מאבותיהם, הורה הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה שם פ"א סי"ז ודבר הלכה אות ז) שעל האשה לנהוג כמנהג בעלה, ומי"מ הבעל יכול להרשות לה להמשיך לנהוג כמנהגי בית אביה. וכן הורה הגר"ש אלישיב (תפילה כהלכתה פ"ד הע' ז) שעליה לנהוג כמנהג בעלה, והוסיף, שאי אפשר לחייבה לעשות זאת מיד לאחר נישואיה, כיון שכבר התרגלה לנוסח אחר, ומי"מ שתדל לעבור להתפלל בנוסח של בעלה בטרם יגיעו בניה לגיל חינוך לתפילה. מאידך, הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' שצב) כתב שאין זה

שהתפללו אבות אבותיו. והוסיף, שהנוסח שמתפללים בקהילת החסידים אינו הנוסח של בני ספרד שכתבו הרמב"ם וברוב הדברים הוא כנוסח אשכנז, ואם כן נוסח זה אינו כנוסח אשכנז ולא כנוסח בני ספרד.

מאידך, בשו"ת דברי חיים (ח"ב סי' ט) כתב שכל מי שאין לו נוסח תפילה מבית אבותיו יתפלל כנוסח האר"י ז"ל, וכל המאמין בבעש"ט ובתלמידיו ראוי לאחוז בנוסח האר"י ז"ל, ומי שחשקה נפשו יכול לסמוך על גדולי הדור קדושי עליון ששינו מנוסח אשכנז לנוסח האר"י ז"ל. וכן בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' יא) כתב שכל מה שכתב המג"א (שהביא המשנ"ב) שאין לשנות מנוסח התפילה, הכוונה מנוסח אשכנז לנוסח בני ספרד וכן להיפך, אבל לנוסח האר"י ז"ל שהוא נוסח כולל, מותר. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ד) שאפשר לשנות מנוסח אשכנז לנוסח האר"י ז"ל, אבל לא מנוסח האר"י ז"ל לנוסח אשכנז. והגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ה סכ"ב ובהערות) הורה שאין לשנות מנוסח אשכנז לנוסח שהנהיגו בקהילות החסידים וכן להיפך, ואף על פי שגם עיקר של נוסח ספרד הוא כנוסח אשכנז אלא ששינו בכמה מקומות, מי"מ כיון שבנוסח זה מתפללים קהילות החסידים כבר מאות בשנים, נחשב כמנהג קבוע ואסור לשנות.

והעולה מחוץ לארץ לארץ ישראל על מנת להשתקע, דעת הגר"ש אויערבך (תפילה כהלכתה שם הע' ו) שעליו להתפלל כמנהג בני ארץ ישראל, ולנהוג כמותם בכל מנהגי התפילה.

ז' על פי דין זה כתב הגר"ח פ"פ שיינברג (תשובות בסוף ספר תפילה כהלכתה) שהבא לבית הכנסת ולא מוצא סידור בנוסח שרגיל להתפלל בו, שאין נכון להפסיד עבור זה תפילה בציבור, כיון שעיקר הברכות שוות וכל השינוי בין הנוסחאות הוא רק בכמה תיבות, ולכן יוצא ידי חובתו גם בנוסח אחר.

ובני ספרד המתפללים בבית כנסת שמתפללים בו בנוסח אשכנז וכן להיפך, כתב בספר שערי רחמים (עמ' ט אות כה) שהגר"ח מולאז'ין צויה לתלמידו מבני אשכנז שנסע להיות בקהילת הספרדים, שלא ישנה מנוסח הציבור ויתפלל כמותם. וכן כתב בספר פאת השולחן (סי' ג אות יד) ומשום 'לא תתגודדו'. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' נט) בשם שו"ת חתם סופר (ח"ו סי' א) לענין אשכנזי הנמצא באופן קבוע בקהילה של בני ספרד, שעליו לנהוג כמותם.

מאידך, בשו"ת משיב דבר (ח"א סי' יז) כתב שתפילה בלחש יתפלל כפי הנוסח שלו, אבל לענין קדושה וכדו' שאומרים אותה בקול, יתפלל כנוסח הציבור, וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ה). והגר"י קרליץ הורה (ספר זכרון שיח תפלה עמ' תרצג) בשם החפץ חיים, וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק ח"ח דיני נר שבת עמ' רמד-רמה) שרק דברים הבאים מחמת הציבור כמו קדושה עליו לומר בנוסח של הציבור, אבל את שאר הדברים יכול לומר כנוסח שלו, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ב סי' כג), אלא שהוסיף האגרות משה שכיון שיכול לומר בקול את 'פסוקי דמורה' ואת 'ברכות קריאת שמע' וישמענו הציבור שאינו אומר כמותם, לפיכך מוטב שיאמר כנוסח הציבור, וראה עוד בדבריו (שם סי' קד) שהכריע שח"ח מתפילת שמונה עשרה שאומרים בלחש, יאמר את הכל כנוסח הציבור. וראה עוד במה שכתב בשו"ת אגרות משה שם ח"ה סי' לו אות ה.

ודעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ה סכ"ג) שאף חלקים מהתפילה הנאמרים בציבור שעליו לומר כמותם, היינו דוקא אם ניכר איך אומרם, ולכן אף קדושה אם אומרה בלחש יכול

הַלְכוּת קְרִיאַת שְׁמַע סִימָן סח

ביאורים ומוספים המשך

[משנ"ב ס"ק ה]

כְּשִׁישָׁקָה קְדֵי לְגַמֵּר פְּלֵה⁸.

8) אבל בשאר הימים שאומרים פיוטים, כתב המג"א (ס"ק א) שיאמר את הפיוט באמצע ברכות קריאת שמע, על פי מה שכתב הרמ"א לעיל (סי' נד סוף ס"ג) שאסור להפסיק בין 'ישתבח' [דהיינו לאחר שאמר ברכו] לברכת 'יוצר אור', וכיון שהפיוט הוא מעין הברכה יכול לאומרו בתוך הברכה.

[משנ"ב ס"ק ו]

עֲמָקִים⁹.

9) ואם על ידי אמירת הפיוטים יעבור זמן קריאת שמע ותפילה, כתב לקמן (סי' קיב ס"ק ד) שלא יאמרו פיוטים.

מהדברים שהאשה משועבדת לבעלה, ויכולה להמשיך כמנהגה. ובעל תשובה שאביו לא חנכו לשמירת תורה ומצוות, הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם פ"ה דבר הלכה אות לש' שמשטבר שצריך לכתחילה לנהוג כמנהג אבותיו, כי אדם חייב בכבוד אבי אביו, ועוד, שקבלתם נחשבת כעין קבלה לדורות הבאים, ומ"מ אם קשור לרב ולסביבה שקירבו אותו ליהדות, רשאי להתפלל כמנהגם, כיון שרואה אותם כאילו הם ילדו אותו.

וגר שהתגייר, הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם ארחות הלכה הע' 80) והגר"ש אלישיב (תפילה כהלכתה שם ס"ה) שמותר לו לבחור אחת מהנוסחאות כפי מה שלבו חפץ, או על פי המקום שבו מתגורר, וכנוסח זה ינהג בקביעות.

הלכות קריאת שמע סימן סט

סט דין פורס על שמע, ובו ב' סעיפים:

א "אם יש בני-אדם שהתפללו (א) כל אחד בפני עצמו בנחיד ולא שמעו לא קדיש ולא קדשה, עומד אחד מהם (ב) ואומר קדיש ו'ברכו' וברכה ראשונה (ג) 'יוצר אור' ולא יותר, וזה נקרא פורס על שמע, לשון חתיכה פורסה, שאין אומרים אלא קצת ממנה: הגה (ד) ועקשו לא נהגו לומר כל ברכת 'יוצר אור', אלא אומרים קדיש ו'ברכו' והם עונים אחריו (ה) (ו) ברוך ה' וכו'. יש אומרים שפורסין בקריאת שמע של ערבית (ה) כמו בשחרית (כל-כ"ו בכ"י בשם הר"ן), (ו) ולא נהגו כן משום (ז) דליכא קדיש קדם 'ברכו' של ערבית: לאחר שסיימו ברכת 'יוצר אור' *אומר אבות וגבורות (ח) וקדשה ו'אתה קדוש', וזה (ט) נקרא עובר לפני התבה. ואין עושין דברים אלו בפחות מעשרה משום דהוי דברים שבקדשה. וצריך לחזור אחר ששה שלא שמעו, דהיינו רב העשרה. ואם אינם נמצאים, אפלו בשביל אחד (י) שלא (כ) (ג) שמע אומרים, ואפלו מי ששמע יכול לפרס

שערי תשובה

[6] ברוך ה'. וצין כמגיא ברש סימן מתשובת הרמ"ע ומה ע"ו ברי"א פ"ק, והבחי"ט פ"ק שם ב' שם במשנה ג' מסכת סופרים ור"מ פ"ק א' מהלכות תפלה ד' תלמודי רש"י ב"שמו והאגור בשם סמ"ק ור"ק ומסכת סופרים

באר היטב

(6) ברוך ה' וכו'. ואם לא שמע ברכו רק שמע הקהל עונים עונה אמן, ע"ל סי' נז ס"ק א': (3) שמע. ואם שמע מהקורא בתורה ד"ו ואין חוזרין בשבילו, עמ"א. וה"ה שמתפללין כל התפלה בשביל א' שלא התפלל, ב"י ד"מ. וכתב הפג"א אברהם מיהו נ"ל דאם אין שם ו' שלא התפללו לא תפלה הש"י בלחש רק ותחיל מיד בקול רם, דהא עקר הפננה משום קדשה. וכתב מ"א בסימן נד שאם פורסין אחר קדיש בתרא יאמר מקצת פסוקים קדם פריסת שמע, שלעולם אין אומרים

באר הלקה

* אומר אבות וכו'. עין במשנה ברורה סעיף קטן ח כמה שכתבנו בשם הגה"ה, וצין בבאור הגר"א דמשמע מנה דדעת הטור דלא יאמר רק הג' ברכות, ומכל מקום לדינא משמע מנה דמצד להג"ה שבסמ"ק, עין שם שם שמביא ראיה מהמשנה. וצין עוד במשנה ברורה כמה שכתבנו בשם הפג"א אברהם. וברע"ב אם לא היה רב מגזן והתפללו השמונה עשרה בלחש, אם יכול אמר קדש הש"י לעבר לפני התבה, ערוך ע"ז: דלפי דעת השולחן ערוך דפוסק ברש הסעיף דאפלו אם התפללו מתחלה כל אחד ביחודי יכול אמר קדש אחד לעבר לפני התבה, פשוט דכל-שכן בזה; כי מבני לי לפי דעת הרב"ז דנהגין פותה, כמו שכתבנו במשנה ברורה סעיף קטן א, אם פליג ג"כ בכת' בזה דהו יחשב רק תפלת יחיד, או דלמא דבנה עדיף כיון דכעת התפלה היה מגזן בכת' הנפסת, וגם מכיון שנתקבצו לעשרה היה עליהם חייב קדשה קדם שהתחילו להתפלל, וכמו שכתבנו במשנה ברורה סעיף קטן א בסופו, עין שם, דעל הכל היה החיוב, ותדע, דלדבריו דסבירא לה דפרח מניהו חייבא וקדשה לאחר שהתפללו, הא דאנו עושין תמיד חזרת הש"י אף דאנו בקריא, וילפי דברי התוספות במגלה דף כ"ג ע"ב השעם הוא משום קדשה⁹, על-כרחי הונו משום דבעת שנתקבצו העשרה ביחד היה

משנה ברורה

קל"ג בבית יוסף דמוחק דמנהגם הוא, דאף אם ארע שלא בא אדם לבית הנקנס אחר "ברכו" אף-על-פי-כן אין מדרקדקין בכו, לכו משפחות וימים טובים¹¹, כדאיחא שם; ומכל מקום אין לכוכל מנהגם בבית-הנקנס מפני המתקלקל, (6) אכל במקום שאין לחש למחלקת יש לנהג שלא יאמר השליח-צבור "ברכו" אלא-אם-כן בא אחד אחר "ברכו" ולא שמע כלל באותו יום, ואף ששכר אומר "יוצר אור" מטר גס-כן לומר בשבילו אף-על-פי שלא יסמך אליה "יוצר אור". וכן מי ששכר שמע "ברכו" קדם התפלה, ועמה מתפלל ביחידות והגיע ל"ברכו", ונדמן לו עשרה אנשים ששכר שמעו "ברכו", אף-על-פי-כן מטר לפרס על שמע ולומר "ברכו", הוא או אחר בשבילו, כיון דיאמר מיד אחר-כך ברכת "יוצר אור"; אכל אם פרתי לגרעיותא, דהיינו ששכר שמע "ברכו" או ששמע מהעולים בתורה שאמרו "ברכו", וגם הוא עתה אינו עומד קדם "יוצר אור", אינו יכול עוד לפרס על שמע ולומר "ברכו", הוא או אחר בשבילו:

א (א) כל אחד. והרב"ז בסימן רמא חלק ד פליג על זה ונה לשונו: אם התפללו עשרה כל אחד ביחודי, פרח מניהו קדיש וקדשה⁸, כדאמרין גבי ברכת-המזון ולקמן בסימן קצד סעיף א, וכיון דפרח מניהו, אף-על-גב שאתר-כך נתמכרו עשרה, אינם יכולים לחזור ולהתפלל בקדיש וקדשה, ואם חזרו והתפללו הוי ברכה לכושלה, עין שם, והובא דבריו בקצור במגן-אברהם, ובספר מגן-גבורים ובחי"א אדם הביאו דבריו להלכה. ובתשובת הרמ"ע סימן פד וברב"ה ח"י, דדיני ברכו אות ג, משמע דפוסק בהשליח-ערוך. אכן בתשובת חת"ס סופר חלק אר"ח ח"י סימן יז כתב דכן עמא דבר בהרב"ז. אכן גם להרב"ז¹³, אם יש אחד מהם שלא התפלל עדין יכול לפרס על שמע וגם לירד לפני התבה, אף לא תפלה מתחלה התפלה בלחש, רק תפלה חפה התפלה בקול רם¹⁴, דבכהאי גוונא לא שייך פרח חובת תפלה מניהו, דהרי בשביל עצמו אומר, וכן כתב הפג"א אברהם בסימן קכד. והוא הדין דאחד מאותם ששכר יצאו יכול לפרס על שמע ולירד לפני התבה בשבילו, וכדלקמה בשליח-ערוך, דכיון דיש על-כל-פנים אחד שלא יצא עדין נ"י תפלה, כל ישראל ערבים זה בזה והרב"ז שם: (ב) ואומר קדיש. עין לעיל בסימן נד בהג"ה דצריך לומר מתחלה קצת פסוקים¹⁵: (ג) 'יוצר אור'. אף דבזמננו כלם בקריאין ואין צריך לברכת המברך שיוציאן בהברכה, וכל-שכן לפי מה דאירי המתברך ששכר ברכו כלם כל אחד בפני עצמו, מכל מקום סבירא לה להמתבר דאומר "יוצר אור" משום (3) שלא יהיו נראין ככופרין חס ושלום, שהוא אומר להם ש'ברכו ואין אחד מהם ש'ברכו, לכך אומר "יוצר אור" (ג) ובקול רם, והאחרים שומעים, והשומע בעונה: (ד) ועקשו וכו'. סבירא לן (ז) דכיון שעושים "ברוך ה' המתברך לעולם ועד" תו לא מחזי ככופר, מידי דהנה אברת התורה, ועין באלה רבה ובמגן-גבורים שהסקימו גס-כן לנה: (ה) כמו בשחרית. ורצה לומר, אף אם כלם כבר התפללו כל אחד בפני עצמו: (ו) ולא נהגו כן. פתב הפרי-מגדים: נראה ודאי, אם יש אחד שלא התפלל עדין מצריב, יכול לעמוד בפני העמוד עם השעה שהתפללו ויאמר "ברכו" בקול רם וגם יאמר הברכה ראשונה בקול רם, ויוצא אף להמתבר, ואפשר דייכל לומר גס-כן הקדיש ששקם שמונה עשרה, עד כאן לשונו: (ז) דליכא קדיש. ומשום "ברכו" לחודה (8) לא קפדינן כלי-כף. (ו) ואף-על-גב דבקצת מקומות אומרים שלשה פסוקים וקדיש קדם "ברכו" בערבית¹⁶, וזהו רק מנהג בעלמא ולא קפדינן בהאי קדיש¹⁷, מה שאין כן קדיש שאחר "שפתח" שחרית שהוא מנהג קדמונים קפדינן טפי: (ח) וקדשה וכו'. עין בהג"ה בסמוך שמוסיים "כל התפלה גס-כן"¹⁸, ועין לעיל בסעיף-קטן א, דדעת הרב"ז דאין לנהג דין עובר לפני התבה אלא-אם-כן יש בהם על-כל-פנים אחד שלא התפלל עדין. וכתב הפג"א אברהם: מיהו נראה לי, דאם אין שם ששה שלא התפללו לא תפלה השליח-צבור בלחש, רק ותחיל מיד בקול רם, דהא עקר הפננה בהחזרה בזה הוא רק משום קדשה, ויאמר הג' ראשונות בקול רם והשאר בלחש, אכל כשיש רב מגזן הם כמו צבור גמור¹⁹. ועין בבאור הלקה: (ט) נקרא עובר וכו'. ואין זה מצוי כהיום, (ו) משום דרגילין לפרס על שמע בשביל המתאחרין לבוא, אחר גמר סיום שמונה-עשרה בלחש קדם שמתחיל השליח-צבור התפלה בקול רם, ויוציאין על ידו ענין הקדשה וצריכין לנהר בעת שמקבצין אז פתח בית-הנקנס לפרס על שמע (ס) שלא יעברו נגד המתפללין. אכל אם ארע שנתאחר לבוא להתפלל אחר התפלה, יוכל לפרס על שמע ולירד לפני התבה: (י) שלא שמעו. ואם שמע מהעולים בתורה, די, ואין חוזרין בשבילו, אם לא שהוא עומד עתה קדם ברכת "יוצר אור" אז מטר

שער הצידי

(6) כל זה מן הרמ"ע וברי"א פ"ק שם ב' שם במשנה ג' מסכת סופרים ור"מ פ"ק א' מהלכות תפלה ד' תלמודי רש"י ב"שמו והאגור בשם סמ"ק ור"ק ומסכת סופרים